

گویا و خموش

پژوهشی درباره گوش کردن جوانان به موسیقی

گوش دادن به ترانه تفریح محسوب می شود یا اعتراض به وضع موجود خود؟ هر نوجوان چند ساعت از روز را به شنیدن آهنگ و ترانه اختصاص می دهد؟ آیا متن ترانه، در فرد تأثیر مثبت دارد یا منفی؟ آیا استفاده از هندزفری هنگام گوش دادن به ترانه باعث آسیب دیدن شنوایی می شود؟ حد بلندی صدا برای شنیدن مداوم آهنگ چقدر باید باشد؟ سؤالاتی که طرح شدند، بخشی از پژوهشی جدی است که با گفت و گو بین دانش آموزان دوره اول متوسطه چند مدرسه، شکل جدی تر به خود گرفته است. در این تحقیق گسترده، چند محور عمده وجود دارد که بخش هایی از آن را در این ویژه نامه با شما به اشتراک می گذاریم تا بتوان آن را به جریانی عمومی تبدیل کرد. البته این پژوهش همچنان ادامه دارد.

فرزانه نوراللهی

مد شدن آهنگ و ترانه

شاید شما هم ملاحظه کرده اید که دست یافتن آسان به فناوری گوش کردن آهنگ، رشد بی رویه و بدون کنترل گوش دادن به آهنگ ها و موسیقی ها را بین افراد، به خصوص جوانان و نوجوانان، به دنبال داشته است. استفاده از هر چیزی، تأثیر فرهنگ آشکار و پنهان آن را به دنبال دارد. در دنیای موسیقی، گاه مشاهده می شود آهنگی که بین جوانان مد می شود، ژست و حرکات مخصوص خود را نیز می آورد. در این شرایط، ارتباط

شنونده با دنیای واقعی قطع می شود و با قصه و ماجرای آهنگ، سفر رویایی خود را آغاز می کند. در بیشتر موارد، فرد خود را جای نقش اول قصه می گذارد و حوادث پیش آمده را دنبال می کند. حسی این گونه مجازی، مخاطبان خود را از حس واقعی دور و بیگانه می کند. گاهی در فضای مدرسه و جامعه اتفاقاتی مشابه این جریان رخ می دهند. این هم افزایی، رشد بی رویه این فرهنگ را گسترش می دهد و تثبیت و تأیید می کند.

ادبیات و متن آهنگ

آنچه در این پژوهش مورد توجه است، واژگان استفاده شده در متن آهنگ است. واژه و متن بار معنایی و ارزشی دارند. شعر و تصنیف زیر را با هم مقایسه کنید:

تصنیفی قدیمی

تصنیف تاریخی «از خون جوانان وطن لاله دمیده» هفتمین تصنیف از مجموعه تصنیف‌های عارف قزوینی است. او در مقدمه آن نوشته است: این تصنیف در دوره دوم مجلس شورای ملی در تهران ساخته شده است. به واسطه عشقی که حیدرخان عمواغلی بدان داشت، میل دارم این تصنیف به یادگار آن مرحوم طبع گردد. این تصنیف در آغاز انقلاب مشروطه ایران، به یاد اولین قربانیان آزادی، سروده شده است:

بند یک

هنگام می و فصل گل و گشت چمن شد
در بار بهاری تهی از زاغ و زغن شد
از ابر کرم، خطه ری رشک ختن شد
دل‌تنگ چو من مرغ قفس بهر وطن شد

چه کج رفتاری ای چرخ، چه بد کرداری ای چرخ / سر کین
داری ای چرخ /

نه دین داری، نه آیین داری ای چرخ
بند دو

از خون جوانان وطن لاله دمیده
از ماتم سرو قدشان سرو خمیده

در سایه گل بلبل از این غصه خزیده
گل نیز چو من در غمشان جامه دریده

چه کج رفتاری ای چرخ، چه بد کرداری ای چرخ / سر کین
داری ای چرخ /

نه دین داری، نه آیین داری ای چرخ
بند سه

خواباند و کیلان و خراباند وزیران
بردند به سرقت همه سیم و زر ایران

ما را نگذارند به یک خانه ویران
یارب بستان داد فقیران ز امیران

چه کج رفتاری ای چرخ، چه بد کرداری ای چرخ / سر کین
داری ای چرخ /

نه دین داری، نه آیین داری ای چرخ...

یک تصنیف ملی / میهنی جدید

وطنم ای شکوه پابر جا
در دل التهاب دوران‌ها
کشور روزهای دشوار
زخمی سربلند بحران‌ها
ایستادی بر جنگ رودر رو
خنجر از پشت می‌زند دشمن
گویی از ما و در نهان بر ما
وطنم پشت حيله را بشکن
رگت امروز تشنه عشق است
دل رنجیده خون نمی‌خواهد

دل تو تا ابد برای تپش
غیر عشق و جنون نمی‌خواهد
شرم بر من اگر حریم تو
پیش چشمان من شکسته شود
وای بر من اگر نبینم چشم
رو به رویای عشق بسته شود
از تب سرد موج‌های خزر
تا خلیجی که فارس بوده و هست
می‌شود با تو دل به دریا زد
می‌شود با تو دل به دنیا بست

نظر کارشناسان

● کسانی که عمری به دنبال ترویج موسیقی مبتذل بوده‌اند، امروز از عمل خویش پشیمان شده‌اند. بر همین اساس، گزارش‌ها نشان می‌دهند برخی آمریکایی‌ها تقاضای ممنوعیت آن را کرده‌اند: گروهی از والدین نوجوانان، ضمن توماری، از کنگره آمریکا خواستند موسیقی «راک» و «رپ» را غیر قانونی اعلام کنند، زیرا باعث از بین رفتن بچه‌های آن‌ها می‌شود. یکی از این افراد به شبکه بی‌بی‌سی گفت که پسر او تحت تأثیر یکی از آهنگ‌های «رپ» قرار گرفته که خودکشی را تبلیغ می‌کند. یک پزشک نیز گفت: گوش دادن به این آهنگ‌ها باعث تضعیف حس شنوایی می‌شود (شجاعی، تبیان).

● در گفت‌وگو با چند مشاور، آنان اعتقاد داشتند که جوانان در اعتراض به وضع موجود خود، فضای ترانه را همراه و همدل با شرایط حاکم بر خود می‌بینند و این تعلق خاطر به ترانه و شنیدن مستمر آن، مرهمی بر زخم‌های کهنه‌شان است.

یک ترانه مد روز

من کوله‌بار دردم، کی قد من بد آورد
دوباره خنجر از پشت، دوباره دل کم آورد
من بی‌ستار گیم و به آسمون نمی‌گم
احساس من غریبه است
کی می‌دونه چی می‌گم؟!
اصلاً نمونه می‌خواد کسی نمونه باهام...
اونقدر قدم می‌زنم که درد می‌گیره پاهام
من خونه غرورم کسی نمی‌شه حالیش
خراب شه سقف خونه
روی سر اهالیش

نتیجه‌گیری

وجه اشتراک دو تصنیف اول، امید، تعهد، غیرت و همت است.

در تصنیف آخر، خیانت، دروغ، کلک و یأس موج می‌زند.

مقوله دیگری که تازیه‌های سهمگینی به بدنه زبان وارد کرده است، تکرار بی‌رویه این سبک گفت‌وگو و نگارش است. معلمان دوره‌های گوناگون، از ضعف ادبیات و املای دانش‌آموزان خود معترض‌اند و ما می‌دانیم که دانش‌آموزان با اشعار حافظ و مولانا که سرشار از فرهنگ غنی ایرانی اسلامی‌اند، بیگانه‌اند. دانشجویان بسیاری حتی یک غزل از حافظ را نمی‌توانند بی‌غلط بخوانند. این انفصال از ادبیات سنتی، ارتباط با مفاهیم عمیق موسیقی سنتی را قطع می‌کند و باعث می‌شود با روی گرداندن از آن‌ها، به اشعار ساده و کم‌محتوا یا بی‌محتوای روز پناه برند.

قدرت یادگیری، کم‌اشتهایی، عصبانیت و تیک‌های عصبی در سال‌های آتی افزایش پیدا می‌کند».

این روان‌شناس در ادامه می‌افزاید: براساس اصول روان‌شناسی، کودکان باید نسبت به دنیای اطراف خود هوشیار باشند. در حالی که اگر کودک به‌طور مرتب در حال گوش دادن به موسیقی یا تماشای رایانه و تلویزیون باشد، در خود فرو می‌رود و ذهن خود را تنها به آن اختصاص می‌دهد. در نتیجه، افسرده، گوشه‌گیر، خیالباف و تخیلی می‌شود.

بنابر توصیه متخصصان، از هدفون نباید بیش از یک ساعت در روز استفاده کرد. هنگام استفاده از آن لازم است فرکانس صدا کمتر از ۴۰ تا ۵۰ دسی‌بل، با دوره‌های استراحت کوتاه‌مدت، تنظیم شود (روزنامه ایران، شماره ۴۵۴۸: ۸۹/۴/۱۹۲۰).

براساس اصول روان‌شناسی، کودکان باید نسبت به دنیای اطراف خود هوشیار باشند. در حالی که اگر کودک به‌طور مرتب در حال گوش دادن به موسیقی یا تماشای رایانه و تلویزیون باشد، در خود فرو می‌رود. در نتیجه، افسرده، گوشه‌گیر، خیالباف و تخیلی می‌شود.

بهداشت روحی و جسمی

ضرب‌آهنگ تند و پشت‌سر هم ترانه‌های روز، هیجانی مقطعی به فرد وارد می‌کند که گوش دادن به آن تمرکز روی متن آهنگ را کم می‌کند و اعتیاد خاصی را برای گوش دادن مداوم به آن ایجاد می‌کند. مشاهدات ما حاکی از آن است که، عواملی مثل: استفاده از هندزفری با صدای بلند (در طول روز، در خیابان، هنگام ورزش و خواب)، استفاده از ضبط ماشین هنگام رانندگی و توقف‌های کنار دریا و طبیعت و استفاده از باند در مجالس مهمانی، آستانه شنوایی مخاطبان خود را بالاتر برده است.

دکتر ابراهیم رزم‌پا درباره آسیب صداها به گوش می‌گوید: صداها به دو شکل به گوش آسیب وارد می‌کنند. صوتی که شدت زیادی دارند و به‌صورت ناگهانی شنیده می‌شوند، مانند صدای انفجار، علاوه بر پاره کردن پرده گوش یا از هم گسیختن آن، ممکن است استخوانچه‌های گوش میانی را هم دچار عارضه کنند. این در حالی است که صداها تدریجی و با شدت زیاد مانند سروصدای بلند کارخانه‌ها، پس از مدتی، با تأثیر بر اعصاب، میزان شنوایی را تحت تأثیر قرار می‌دهند.

این متخصص گوش و حلق و بینی هدفون را، به دلیل شدت زیاد صدای آن، برای گوش مضر می‌داند و می‌افزاید: «صدای ناشی از هدفون اگرچه با دیگر صداها تفاوتی ندارد، اما به دلیل آنکه از طریق امواج الکتریکی تولید صدا می‌کند و به مغز نزدیک‌تر است، عوارض مخرب‌تری خواهد داشت. هنگامی که صدا بیش از حد مجاز باشد، سلول‌های گیرنده صدا در گوش میانی دچار آسیب‌های غیرقابل جبران می‌شوند که با افزایش مدت زمان آن، شدت عوارض افزایش پیدا می‌کند (روزنامه ایران، شماره ۴۵۴۸: ۸۹/۴/۲۰).

دکتر ابوالقاسم مهری‌نژاد، درباره آثار مخرب هدفون در کودکان معتقد است: «به‌دنبال استفاده از چنین وسایلی، شدت فعالیت مغز افزایش می‌یابد و با صدمه زدن با ساختار مغز، احتمال بروز اختلالاتی از جمله پرخاشگری، حساسیت به صدا، بیش‌فعالی، کاهش میزان شنوایی و

نمونه‌ای موفق اجرا شده در یک مدرسه

دانش آموزان علاقه‌مند یک مدرسه به صورت خودجوش و با هم‌فکری و همکاری دسته‌جمعی، شعری برای مدرسه خود سرودند و با کمک دانش آموزان دیگر برای آن موسیقی انتخاب کردند. این هم‌فکری مورد اقبال همگانی کل مدرسه قرار گرفت و سال‌های بعد هم ادامه یافت تا جایی که در مدرسه، سالانه یک شعر منحصر به فرد، به همراه موسیقی، تنظیم شد. حال پس از گذشت سال‌ها و انتقال نسل به نسل این سروده‌ها و از حفظ کردن آن‌ها توسط خود دانش آموزان، مجموعه اشعاری به وجود آمده است که بچه‌ها آن‌ها را با افتخار و مشتاقانه در موقعیت‌هایی مانند اردو و زنگ تفریح هم خوانی می‌کنند.

اگر پیش رو / درگاه عبور / موجی در خروش

ز آتش‌های دور

بنگرتو بر آن حلقه‌های روشن

بنشان ز آن اخگرها جامه بر تن

بنهیم همه پا در ره دل‌ها دریا

گذریم همه ظلمت‌ها مانده برجا

نور / شور / اعجاز حضور

تن / در / پیکار غرور

این / جا / آیینی دگر

بر / خیز / ظلمت در شکن

شعله به شعله بدمد زنده و بالنده شود

موج دگر از پس هر موج برآید

مشعل پاینده ما زمزمه زنده ما

بر دل بی روشن شب هور نشاند

فرهنگ پنهان موسیقی

در گفت‌وگو با دانش آموزان، آنان دلایل متعددی برای انتخاب نوع موسیقی داشتند. گروهی گفتند متن آهنگ‌های رپ که امروزه متداول است، عمدتاً زشت و زننده است. به همین خاطر ما آهنگ خارجی گوش می‌دهیم تا معنای آن را متوجه نشویم و تنها از لحن و فرم آهنگ لذت ببریم. گروه دیگری اذعان داشتند، روی سبک‌ها تحقیق و بررسی کرده و دریافته‌اند که هر سبکی به فرهنگ و مسلک خاصی مربوط است. مثلاً یک سبک شیطان‌پرستی را تبلیغ و ترویج می‌کند و شنیدن بدون آگاهی از فرهنگ پنهان آن، ارزش‌های موجود را ناخواسته به مخاطب منتقل می‌کند.

گروه دیگر، همراهی با طیف اصلی مخاطب را دلیل انتخاب نوع موسیقی می‌دانند. آنچه دردآور و ناراحت‌کننده است، این‌که معمولاً این مباحث رها می‌شوند و درباره آن‌ها بحث علمی و کارشناسانه نمی‌شود. اتفاقاً در گفت‌وگوهایی که ما با نوجوانان داشتیم، فضای نقد و گفت‌وگو بسیار باز بود و آن‌ها حس خیلی خوبی از ابراز نظر و عقایدشان داشتند. حجم زیاد کتاب‌های آموزشی، معلمان و مربیان پرورشی را از ایجاد چنین فضاهای گفت‌وگویی دور کرده است و بهانه کمبود وقت، باب هم‌اندیشی و بحث درباره اصلی‌ترین مسائل نوجوانان را کاملاً بسته است.

پیشنهاد برای مدارس

در راستای فرهنگ‌سازی برای ترمیم و احیای موسیقی سنتی، مدارس نقش سازنده‌ای دارند، از جمله:

- پخش تصنیف‌های ایرانی و ملی در زنگ‌های تفریح؛
- خواندن سرودهایی با متن ادبی و دکلمه‌های آهنگین به هر مناسبت؛
- پخش آهنگ‌های سنتی متناسب با متن شعر کتاب‌های ادبیات مدرسه‌ای؛
- نقد و بررسی ترانه‌های مورد علاقه بچه‌ها توسط کارشناسان در مدرسه.